

Мировська А. В., доцент кафедри криміналістики та судової медицини НАВС, к.ю.н.

Окремі аспекти сучасної класифікації засобів криміналістичної техніки

У статті розглянуто критерії, на підставі яких здійснюється класифікація техніко-криміналістичних засобів, які використовуються суб'єктами кримінально-процесуальної, експертної, оперативно-розшукової та адміністративної діяльності.

Ключові слова: криміналістична техніка, засоби криміналістичної техніки, техніка слідчого, оперативна техніка, експертна техніка.

В статье рассмотрены критерии, на основании которых осуществляется классификация технико-криминалистических средств, которые используются субъектами уголовно-процессуальной, экспертной, оперативно-розыскной и административной деятельности.

Ключевые слова: криминалистическая техника, средства криминалистической техники, техника следователя, оперативная техника, экспертная техника.

In the article was considered criteria on the basis of which classification of technical and forensic tools used subjects criminal procedure, expert, operational and administrative activities.

Keywords: forensic technology, forensic technology tools, equipment investigator, operative technique, expert technician.

Актуальність теми. Практика розслідування злочинів засвідчує наявність значних складностей у пошуково-пізнавальній діяльності з їх виявлення та розкриття, оскільки спостерігається безперервна модифікація способів вчинення протиправних посягань та зростання професійного рівня і кваліфікації злочинців, що вимагає належного науково-обґрунтованого інформаційного забезпечення слідчих і оперативних підрозділів, широкого використання спеціальних знань та засобів криміналістичної техніки для виявлення та розслідування злочинів.

Виклад основного матеріалу. Сучасний стан розвитку криміналістики обумовлений активним дослідженням всіх складових елементів, які входять до її системи, в тому числі і криміналістичної техніки, а проблема використання науково-технічних засобів і методів, що застосовуються у боротьбі зі злочинністю при здійсненні кримінально-процесуальної процедури - посідає першочергове місце і є одним з найважливіших чинників успішної правоохоронної діяльності.

Спеціальні технічні засоби криміналістики — це науково обумовлені, перевірені експериментально і на практиці ефективні технічні засоби, які використовуються суб'єктами кримінально-процесуальної, експертної, оперативно-розшукової і адміністративної діяльності. Цільове призначення засобів криміналістичної техніки під час розкриття та розслідування полягає у збиранні, дослідженні та оцінці доказів. Для цього використовується широкий арсенал науково-технічних засобів, запозичених з різних природних та технічних наук, а також спеціально розроблених наукою криміналістикою приладів і методів.

Враховуючи зміст самого поняття криміналістичної техніки, серед науковців-криміналістів існує досить велика кількість поглядів та підходів до основ класифікаційної структури техніко-криміналістичних засобів, передусім це пов'язано із різноманітністю підстав та критеріїв до їхнього розподілу у відповідні групи.

Серед існуючих класифікаційних критеріїв, насамперед розглянемо розподіл засобів криміналістичної техніки на відповідні категорії, за джерелом походження або за галуззю наукових знань: технічні засоби, розроблені в криміналістиці для збирання та дослідження доказів (або спеціальні технічні засоби); технічні засоби, запозичені з інших наук або галузей знань, але пристосовані для вирішення спеціальних криміналістичних завдань та технічні засоби, запозичені з інших наук або галузей знань, які застосовуються для забезпечення розслідування злочинів без конструктивних змін.

Наступним критерієм до поділу технічних засобів є їх використання відповідно до цільового призначення на: технічні засоби, які використовуює слідчий або спеціаліст-криміналіст з метою виявлення, вилучення та фіксації доказів; технічні засоби, що використовуються для дослідження речових доказів під час проведення криміналістичних експертиз; технічні засоби, що використовуються для фіксації ходу та результатів слідчих (розшукових) дій та технічні засоби, що використовуються для попередження правопорушень.

За спеціальним призначенням технічного засобу у криміналістиці розрізняють: засоби фото- та відео- записуючої техніки; засоби звукозаписуючої техніки; засоби роботи з матеріальними слідами з метою їх виявлення, фіксації та подальшого дослідження; засоби аналітичні роботи; пошукові засоби; засоби збирання, збереження та оброблення інформації; допоміжні засоби.

Крім того, засоби криміналістичної техніки можна класифікувати безпосередньо за видом технічного засобу, що застосовується під час дослідження або розслідування на: пристрої та апаратуру; інструменти та обладнання; прилади та матеріали; комплекти науково-технічних засобів.

Передостанньою класифікаційною категорією, яка буде запропонована до розгляду у статті є розподіл засобів криміналістичної техніки за суб'єктом використання технічного засобу - технічні засоби, що використовуються в ході досудового розслідування /технічне забезпечення слідчого, техніка слідчого/; технічні засоби, що використовуються оперативними працівниками /оперативна техніка/; технічні засоби експертного дослідження /експертна техніка, техніка спеціаліста/; технічні засоби криміналістичної профілактики злочинів.

Технічні засоби, що використовуються в ході досудового розслідування або технічне забезпечення слідчого /техніка слідчого/ являють собою засоби, які дозволяють вирішувати завдання із виявлення, фіксації, дослідження, подання і демонстрації доказів. До загальних технічних засобів, що використовуює слідчий, належать: засоби освітлення, вимірювання, фіксації, дослідження і концентрації криміналістичної інформації, а також оптичні засоби.

Засоби освітлення, чи освітлювальна техніка, застосовується для штучного освітлення ділянок місцевості, закритих приміщень, предметів або людей під час судово-слідчої і профілактичної діяльності. В якості таких засобів застосовують як стаціонарні так і переносні джерела освітлення побутового або спеціального призначення. Такі засоби, в залежності від характеру спектра випромінювання поділяють: на звичайні, ультрафіолетові, інфрачервоні та лазерні.

Оптичні засоби — прилади, які використовуються для виявлення таких джерел інформації, які не сприймаються оком людини. До оптичних засобів можемо віднести лупи різної кратності збільшення і призначення (дактилоскопічна, вимірювальна, текстильна з підсвічуванням для роботи зі слідами, біокулярна), мікроскопи (біологічні, металографічні, порівняльні, люмінесцентні, поляризаційні, вимірювальні, стереоскопічні)

Засоби вимірювання, або вимірювальна техніка, застосовується для вирішення наступних завдань: для вимірювання довжини (лінійки, складні метри, рулетки, штангенциркулі, мікрометри); для вимірювання кутів (транспортир, кутомір, кутомірні сітки); для вимірювання площ (метричні сітки); для вимірювання об'єму рідких тіл (мензурки, міри); для вимірювання маси тіла (ваги різних класів); для визначення пружності тіл (твердоміри, манометри).

Засоби фіксації — це прилади, апаратура, технічні комплекти, матеріали, за допомогою яких можна зафіксувати на матеріальному носії джерело інформації, скопіювати, змодельювати, або законсервувати їх. Взагалі поняття «засоби фіксації» можна трактувати дуже широко, оскільки застосування названих засобів є фіксацією джерела. В подальшому використання засобів фіксації дозволяє вирішувати ідентифікаційні завдання.

Засоби концентрації та обробки криміналістичної інформації необхідні для збирання та концентрації інформації про злочини, які вчинені у минулому, для вирішення нагальних потреб при розслідуванні. Засобами концентрації стали обліки і картотеки різних слідів злочинів, осіб, що раніше вчинили злочини, колекції засобів вчинення злочинів і предметів з їх слідами. З початком комп'ютеризації правоохоронної діяльності і всього процесу кримінального судочинства виникли нові засоби збирання, зберігання і обробки інформації. На сьогодні засобами обробки, концентрації і зберігання інформації є також технічні комплекси електронно-обчислювальної техніки, забезпеченні технічними програмними засобами, що дозволяють вводити вихідну інформацію, обробляти і зберігати її.

Технічні засоби, що використовуються оперативними працівниками /оперативна техніка/ під час здійснення оперативно-розшукової діяльності, яка як і будь-яка інша діяльність є знаряддевою. До неї належить певна система засобів і методів впливу на пізнавальний об'єкт. Засоби праці в цій діяльності являють собою технічний інструментарій, тобто таку техніку, з допомогою якої співробітник органів внутрішніх справ здійснює виявлення джерел інформації, їх документування і фіксацію. Оперативна техніка, за цільовим призначенням, являє собою в основному засоби польової криміналістики, тобто апаратуру, пристрої, матеріали і приладдя, що застосовуються безпосередньо слідчими та оперативними працівниками в ході розкриття та розслідування злочинів. Така техніка повинна бути компактною, надійною, готовою до використання в будь-який час, простою і надійною в експлуатації. Разом з тим, вона повинна забезпечувати ефективну діяльність.

Технічні засоби оперативно-розшукової діяльності за їх ознаковою сутністю прийнято поділяти на три види: оперативна техніка, спеціальна техніка та спеціальні засоби.

Оперативна техніка — це з одного боку система технічних засобів, які застосовуються в оперативній діяльності, а з іншого це техніка застосування якої здійснюється головним чином, негласно, в ході проведення оперативно-розшукових заходів.

Спеціальна техніка - тобто технічні засоби, до яких відносяться прилади, пристрої, матеріали та речовини, які слугують для збирання інформації негласними прийомами та використовуються безпосередньо в оперативно-розшуковій діяльності. Такі засоби характеризуються невеликими розмірами, як правило маскуються під побутові предмети обстановки, одягу або знаряддя праці, працюють дистанційно або в автономному режимі.

Спеціальні засоби - засоби фізичного впливу, власне спеціальні засоби (гумові кийки, наручники, світло звукові пристрої відволікаючої дії, водомети, тощо) та вогнепальна зброя.

При цьому необхідно зазначити, що основною відмінністю технічних засобів, що

використовуються оперативними працівниками (оперативної техніки) від криміналістичної техніки є саме не якісні характеристики технічного засобу, а процесуальні та методичні аспекти її використання. Криміналістична техніка застосовується в ході проведення слідчих (розшукових) дій, а результати її застосування породжують процесуальні джерела доказів.

Інформація, яка міститься в об'єктах матеріального світу та встановлення якої є важливим, з точки зору доказування в ході розслідування, не завжди є очевидною, а тому процес її встановлення, навіть за допомогою проведення попереднього дослідження спеціалістом, не завжди можливий. Іноді навіть встановлення наявності або відсутності певних ознак такої інформації на місці події не можна виявити за допомогою комплексу технічних засобів експерта (спеціаліста) - тобто технічних засобів експертного дослідження /експертної техніки, техніки спеціаліста/.

У таких випадках вилучені речові джерела досліджують шляхом проведення судової експертизи, як правило, у стаціонарних умовах із застосуванням спеціальних технічних засобів, запозичена з різних галузей науки і техніки та скомпонованих в лабораторні комплекти.

У відомчих відділах експертно-криміналістичного забезпечення діють лабораторії (групи), в яких сконцентрована експертна техніка для проведення дактилоскопічних, трасологічних, балістичних досліджень, техніко-криміналістичних досліджень документів, рукописних текстів, холодної зброї, тощо. Тобто експертно-криміналістичні підрозділи мають спеціальні базові лабораторії певного профілю, який визначається в залежності від категорії виконуваних досліджень.

Вимірювальна техніка - це прилади призначені для складних і точних вимірів твердих тіл, газоподібних об'єктів, порожнин, температур та мікрооб'єктів. Вимірювальна техніка експертних лабораторій насамперед характеризується можливістю проведення вимірів будь-яких фізичних тіл в агрегатних станах.

Засоби освітлення — це люмінесцентні лампи, лампи накаливання, а також джерела ультрафіолетового, інфрачервоного, рентгенівського та лазерного освітлення. Категорія та потужність джерела освітлення обирається в залежності від конкретної ситуації та вирішуваних експертом завдань.

Засоби відтворення зображення - забезпечують відтворення досліджуваного об'єкта, його ознакових характеристик, результатів дослідження. Отримання зображення передбачає використання різноманітних методів, але до найбільш традиційних відноситься фотографування, термографія, голографія, тощо.

Лабораторна техніка - прилади та пристрої, які виступають в якості допоміжних засобів для проведення досліджень об'єктів. До лабораторної техніки можемо віднести засоби упакування та зберігання речових доказів, пінцети, лупи, штативи, джерела енергії, лупи, засоби нагрівання, моделювання, тощо.

Мікроскопічна техніка — є обов'язковим елементом будь-якої лабораторії та невід'ємним інструментарієм експерта. Незалежно від профілю досліджень експертні лабораторії оснащені оптичними (біологічні, люмінесцентні, ультрафіолетові, металографічні поляризаційні, стереоскопічні, вимірювальні, проекційні), електричними, скануючими та тунельними мікроскопами.

Технічні засоби дослідження в невидимих променях спектра — прилади, за допомогою яких можна проводити дослідження речових доказів в ультрафіолетовій, інфрачервоній та рентгенівській частині спектра.

Засоби дослідження мікрочасток і запахів — це комплекти оптичних приладів та

мікроінструментів, призначених для роботи з мікрооб'єктами, а також комплекти (одорологічна валіза) для дослідження запахових слідів за допомогою фізичних та хімічних методів.

Засоби комп'ютеризації та автоматизації – система технічних засобів, яка дозволяє проводити формування індивідуальних та галузевих банків даних, отримання довідкової інформації, створення видових методик дослідження.

Слід враховувати той факт, що під час проведення дослідження експерт має право використовувати засоби і методи з будь-яких галузей науки і техніки, залучення яких необхідне для повного вирішення поставлених перед ним завдань, тому надати вичерпну класифікацію засобів експертної техніки практично неможливо.

Технічні засоби криміналістичної профілактики злочинів як особливого виду діяльності полягають в усуненні або нейтралізації причин та умов, що сприяють вчиненню злочинів, і у здійсненні попереджувального впливу на осіб, які мають схильність до їх вчинення. Попередження злочинів криміналістичними засобами безпосередньо відносять до предмета криміналістики. На думку більшості вчених криміналістів, зокрема В. П. Колмакова, криміналістичну профілактику можна розглядати і як окремий розділ криміналістики, але при цьому враховувати, що до неї належать не всі методи і засоби попередження, а лише криміналістичні. Вивчення судово-слідчої практики свідчить, що в процесі попередження, розкриття і розслідування злочинів використовується оперативна, криміналістична і спеціальна техніка. Тому засоби і методи криміналістичної профілактики доцільно класифікувати за видами профілактичних завдань на такі групи: технічні засоби і методи, що використовуються для виявлення фактів, які сприяли вчиненню або приховуванню злочинів (до зазначеної групи відносимо техніку спеціаліста, слідчого, а також технічні комплекти криміналістичної і оперативної техніки; засоби і методи експертного дослідження; прийоми і методи непроцесуального використання криміналістичної та оперативної техніки); технічні засоби і методи захисту об'єктів від злочинних посягань (наприклад: засоби охоронної сигналізації; засоби, які перешкоджають (заважають) вчиненню злочину (захисні елементи в документах у вигляді нових захисних сіток, реквізитів, особливого паперу), рекомендації щодо вдосконалення запираючих пристроїв, способів пломбування, які дозволяють уникнути несанкціонованого відкриття сховищ або інших об'єктів приватної або державної власності); технічні засоби, що створюють умови виникнення на місці вчинення злочину додаткових слідів, наприклад слідів рук, звуку, запаху (у спеціальній і оперативній техніці є особливі пристрої, так звані «пастки», доторкання до яких залишає на одязі, тілі, руках злочинця або засобах вчинення злочину невидимі сліди, виявлення яких потребує спеціальних засобів); технічні засоби і методи отримання інформації про злочини, що готуються (це засоби спеціальної техніки, що застосовуються оперативними працівниками під час оперативно-розшукової діяльності та негласних слідчих (розшукових) дій); технічні засоби і методи вчинення активного психологічного впливу на осіб, схильних до вчинення правопорушень. Наприклад, використання систем відеоспостереження, які як правило встановлені в місцях скупчення людей (вокзали, банківські установи, магазини тощо).

Останнім критерієм, запропонованим до розгляду є класифікація технічних засобів за місцем їх використання на: засоби «польової криміналістики», тобто використання яких в ході розслідування передбачено поза межами кабінету слідчого та засоби лабораторної (кабінетної) техніки.

Підвищення рівня організованості та озброєності злочинців, а також поява нових видів технічного обладнання, яке застосовується під час вчинення злочинів, потребує відповідного рівня техніко-криміналістичного забезпечення розкриття, розслідування та

попередження злочинів. Така загострена і динамічно прогресуюча кримінальна обстановка ускладнює нелегкий процес розкриття й розслідування злочинів, а отже закономірно зумовлює і об'єктивно визначає виникнення якісно нових, інтенсивних наукових досліджень усіх прикладних розділах криміналістичної науки. Таким чином, оцінюючи систему техніко-криміналістичних засобів в цілому спостерігаємо постійне розширення класифікаційних груп, що є наслідком створення та появи нових техніко-криміналістичних засобів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Експертизи у судовій практиці: наук.наук.-практ. посіб. / за заг. ред. В.Г. Гончаренка. - 2-ге вид., перероб. і допов. - К.: Юрінком Інтер, 2010. - 400 с.
2. Збірник нормативно-правових актів України, що регламентують окремі питання кримінального провадження: [упоряд. С.М. Алфьоров, С.М. Міщенко, В.І.Фаринник та ін.]; за заг. ред. В.І. Сліпченка. – Київ: ТОВ «АРТ-Дизайн», 2012. – 250с.
3. Іщенко А.В. Методологічні проблеми криміналістичних наукових досліджень : Монографія // НАВСУ. Держ. науково-дослідний експертно-криміналістич. центр МВС України; Заг. ред. І.П.Красюка. - Київ: 2003 р.- 359с.
4. Криминалистика + Криминалисты = Опыт борьбы с преступностью. Монография / Килессо Е.Г., Комиссарова Я.В., Перч В.О. - М.: Юрлитинформ, 2005. - 200 с.
5. Криминалистика. Техника, тактика и методика расследования преступлений. Научно-практическое пособие / Бастрыкин А. И. - С.-Пб.: Ореол, 2008. - 480 с.

УДК 321.21

Новасардова І. В., помічник судді
Господарського суду Запорізької області, к.ю.н.

Характеристика складу адміністративних деліктів у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху

Стаття присвячена юридичному аналізу складу адміністративного делікту у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху. У статті розкриваються складові адміністративного делікту, визначається понятійний апарат у цій сфері, надаються відповідні пропозиції.

Ключові слова адміністративне правопорушення, склад, адміністративний делікт, суб'єкт, об'єкт, об'єктивна сторона, суб'єктивна сторона.

Статья посвящена юридическому анализу состава административного деликта в сфере обеспечения безопасности дорожного движения. В статье раскрываются составляющие административного деликта, определяется понятийный аппарат в этой сфере, предоставляются соответствующие предложения.

Ключевые слова административном правонарушении, состав, административный деликт, субъект, объект, объективная сторона, субъективная сторона.

The article is devoted to legal analysis of administrative offense in the field of road safety. The article covers the administrative tort, defined in the conceptual framework of this area, provided the proposals.

Key words administrative offense, warehouse, administrative tort, subject, object, objective side, the subjective side.